

10.999

ΧΑΡΙΣΤΗΡΙΑ

ΕΙΣ ΤΙΜΗΝ ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΧΑΛΚΗΔΟΝΟΣ

ΜΕΛΙΤΩΝΟΣ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΝ ΙΔΡΥΜΑ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1977

ΤΙΝΑ ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΜΕΛΛΟΥΣΑΝ ΑΓΙΑΝ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗΝ
ΣΥΝΟΔΟΝ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Ὑπὸ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑΣ
ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΥ

Ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη σύνοδος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, εἰς τὴν μέχρι τοῦδε προετοιμασίαν τῆς ὁποίας σπουδαῖον ρόλον διεδραμάτισεν ὁ τιμώμενος Σεβ. Μητροπολίτης Γέρων Χαλκηδόνος κ. Μελίτων, καὶ ἡ πρὸς τὴν ὁποίαν πορεία εἰσῆλθεν εἰς νέαν θετικὴν καὶ ἀποφασιστικὴν φάσιν διὰ τῆς ἐν Γενεύῃ, ὑπὸ τὴν προεδρίαν αὐτοῦ, συνελθούσης Ἀ΄ Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, παρουσιάζει διάφορα προβλήματα ἐκκλησιαστικά, κοινωνιολογικά, κανονικά κ.ά.

Ἐκ τῶν κανονικῶν προβλημάτων, τὰ ὁποῖα ἄπτονται τοῦ θέματος τῆς Συνόδου, θὰ ἐξετάσωμεν ἐνταῦθα διὰ βραχέων τὰ περὶ συγκλήσεως, προεδρείας καὶ συνθέσεως αὐτῆς, χωρὶς νὰ ἔχωμεν τὴν γνώμην, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον τὴν ἀξίωσιν, ὅτι διὰ τῶν ἐκτιθεμένων ἐξαντλοῦνται τὰ θέματα ταῦτα.

Ὁ γράφων θὰ εἶναι εὐτυχῆς ἂν, ἐν ὄψει τῆς ἐντὸς ὀλίγων, ὡς διαφαίνεται, ἐτῶν συγκλήσεως τῆς Συνόδου αἱ ἀκολουθοῦσαι πενιχραὶ γραμμαὶ ἀποτελέσουν ἀφορμὴν εὐρυτέρας ὑπὸ τῶν εἰδικῶν ἐξετάσεως τῶν θιγομένων κανονικῶν θεμάτων, καθ' ὅτι πιστεύει, ὅτι ἡ προετοιμασία τῆς Συνόδου δὲν ἀφορᾷ μόνον εἰς τοὺς συνέδρους τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἐπὶ μέρους ἀρμοδίους ἐπιστήμονας καὶ εἰς τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας ἐν γένει.

α) Σύγκλησις

Κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ Χριστιανισμοῦ ἡ Ἐκκλησία συνεκάλει Οἰκουμενικὰς Συνόδους μόνον δσάκις ἔκτακτοι ἀνάγκαι ἐνεφάνιζοντο εἰς τὴν ζωὴν αὐτῆς. Μεταξὺ τῶν ἀναγκῶν τούτων τὴν πρώτην θέσιν κατέχουν οἱ ἐκ τῶν διαφορῶν αἱρέσεων ἐμφανιζόμενοι κίνδυνοι διὰ τὴν Ἐκκλησίαν, εἰς τὰς περιπτώσεις τῶν ὁποίων αὕτη προσέτρεχεν εἰς τὸ ἀνώτατον ὄργανον ἐκφράσεως τῆς φωνῆς αὐτῆς, τὴν Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, διὰ τοῦ ὄργάνου δὲ τούτου διετύπου εἰς δογματικούς ὄρους

τὴν ἤδη ἀποκεκαλυμμένην χριστιανικὴν ἀλήθειαν¹, πάντοτε ἐν σχέσει καὶ ἀναφορᾷ πρὸς τὰ ὑπὸ τῶν κατὰ καιροὺς αἰρεσιάρχων ἀμφισβητούμενα καὶ νοθευόμενα σημεῖα αὐτῆς. Οὕτως αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι ἀπέβαινον τὸ ὄργανον τῆς διατυπώσεως τῆς δογματικῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς, δι' αὐτῆς καὶ διὰ τῆς ἀποκοπῆς ἐκ τοῦ σώματος αὐτῆς τῶν περὶ τὴν πίστιν πλανωμένων, ἐξασφαλίσεως τῆς δογματικῆς ἐνότητος, ἐφ' ἧς κυρίως ἠδράζετο ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐνότης.

Διὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ταύτην ἐνότητα—καὶ ἄρα καὶ διὰ τὰς ἐξασφαλιζούσας αὐτὴν Οἰκουμενικὰς Συνόδους—ἐνδιαφέροντο μεγάλας οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες, οὐ μόνον διότι ἐθεώρουν ἑαυτοὺς ὡς «ἐπισκόπους τῶν ἐκτός», ἵνα χρησιμοποιοῦσιν τὴν γνωστὴν ἔκφρασιν τοῦ Μ. Κωνσταντίνου², ἀλλὰ καὶ διότι ἡ ἐνότης αὕτη συνέβαλλε σπουδαίως εἰς τὴν παγίωσιν τῆς ἐνότητος τοῦ κράτους, περὶ ἧς ἦτο φυσικὸν νὰ ἐνδιαφέρονται οἱ ἀρχηγοὶ αὐτοῦ. Τὸ ἐνδιαφέρον δηλονότι τῶν πολιτικῶν ἀρχόντων τῆς ἐποχῆς τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων δι' αὐτὰς ὠφέλειτο εἰς θεωρητικούς ἅμα καὶ πρακτικούς λόγους, ἐξεδηλοῦτο δὲ διὰ τῆς ὑπ' αὐτῶν συγκλήσεως, κατόπιν αἰτήσεως ἢ μετὰ σύμφωνον γνώμην τῆς Ἐκκλησίας³, τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, διὰ τῆς χορηγήσεως τῶν

1. Ὁ Μ. Ἀθανάσιος γράφει περὶ τῶν Πατέρων τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὅτι «ὡμολόγησαν πῶς πιστεύουσιν, ἵνα δεῖξωσιν, ὅτι μὴ νεώτερον, ἀλλ' ἀποστολικὸν ἐστὶν αὐτῶν τὸ φρόνημα, καὶ ἂ ἔγραψαν, οὐκ ἐξ αὐτῶν εὐρέθη, ἀλλὰ τοῦτ' ἐστίν, ἅπερ ἐδίδαξαν οἱ ἀπόστολοι»: Ἐπιστολὴ περὶ τῶν γενομένων ἐν τῇ Ἀρμίνῳ τῆς Ἰταλίας, καὶ ἐν Σελευκείᾳ τῆς Ἰσαυρίας συνόδων ἐν PG 26, 688. Βλ. ὡσαύτως Η. KUNG *Die Kirche*, Freiburg-Basel-Wien 1969³, σ. 494: «Kein Konzil erhält eine neue Offenbarung, sondern ist in seinen Lösungen an die Möglichkeiten der Theologie seiner Zeit gebunden». Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ περὶ τῆς Ἀποστολικῆς Συνόδου, περὶ ἧς γράφει ὁ V. KESICH, ὅτι «did not create a new faith but expressed the one which already existed»: *The Apostolic Council at Jerusalem*, ἐν *St. Vladimir's Seminary Quarterly* 6 (1962) 113.

2. Κατὰ τὸ ἱερὸν τῶν Ρωμαίων δίκαιον (*jus sacrum*), ὁ βασιλεὺς ἦτο προστάτης καὶ τῆς Ἐκκλησίας, ἀποτελοῦσης μέρος τοῦ κράτους.

3. «Οὗτοι οἱ βασιλεῖς (sc. Κωνσταντίνος ὁ Μέγας, Θεοδοσίος ὁ Μέγας, Οὐαλεντιανὸς ὁ Μέγας καὶ Κωνσταντίνος ὁ Ἰουστινιανὸς πατὴρ) θεοπρεπῶς ἐβασίλευσαν, μετὰ τῶν ἀρχιερέων μιᾶ βουλῇ καὶ γνώμῃ τὰς συνόδους συναθροίσαντες», λέγει ὁ Πάπας Γρηγόριος πρὸς Λέοντα τὸν Ἰσαυρον, παρὰ Μ. ΚΑΡΤΟΦΥΛΛΗ «Πρὸς Νεῖλον τῆς Θεσσαλονίκης περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Πάπτα ἀντίρρησις», ἐν PC 149, 857 καὶ 852. Ὑπὸ τιμῶν ἀδίκως ἀποδίδονται εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς αὐτοκράτορας τάσεις ὑποδουλώσεως τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν Πολιτείαν ἐν τοῖς κατὰ τὰς Οἰκουμενικὰς Συνόδους καὶ ὑπερεξάιρεται ὁ ρόλος ὃν διεδραμάτιζον οὗτοι ἐν προκειμένῳ. Τὴν καλυτέραν ἀπάντησιν εἰς τοὺς ὑποστηρικτὰς τοιοῦτων ἀπόψεων δίδει ἡ Δ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος (ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ αὐτοκράτωρ ἦ οἱ ἀντιπρόσωποι αὐτοῦ, περισσότερον ἢ ἐν οἰαδῆτιν ἄλλῃ Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ, παρουσιάζονται διευθύνοντες τὰς ἐργασίας αὐτῆς), ἥτις,

πρὸς συγκρότησιν αὐτῶν ἀναγκαιούτων ὑλικῶν μέσων, διὰ τῆς αὐτοπροσώπου ἢ δι' ἀντιπροσώπου διευθύνσεως τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων τῶν Συνόδων (μόνον δηλ. ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς τηρήσεως τῆς τάξεως, ἐνῶ αἱ συζητήσεις καὶ ἡ διατύπωσις τῶν ἀποφάσεων ἦτο ἔργον τῶν ἐπισκόπων) ⁴, ὡς καὶ διὰ τῆς ἐκδόσεως ὡς νόμων τοῦ κράτους τῶν ἀποφάσεων αὐτῶν, ἐπὶ τῷ τέλει τῆς ὁπωσδήποτε ἐφαρμογῆς αὐτῶν, πράγμα, ὅπερ ἐξησφάλιζε τὴν ἐπιβολὴν καὶ διάδοσιν τῆς ὀρθῆς διδασκαλίας, τὴν καταπολέμησιν τῶν αἱρέσεων καὶ τὴν κατοχύρωσιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως καὶ πειθαρχίας, καὶ ὅπερ ἀπετέλεσε τὴν ἀφορμὴν καὶ ἀρχὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς νομοθεσίας τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων ⁵. Πάντως, ἐκ τῶν ἐλαχίστων τούτων συνάγεται, ὅτι κατ' οὐσίαν τὰς Οἰκουμενικὰς Συνόδους συνεκάλει ἡ Ἐκκλησία, τῆς ἀναμίξεως τοῦ αὐτοκράτορος οὐσης ἀληθῶς ἐνεργοῦ μὲν, ἀλλὰ τεχνικῆς μορφῆς καὶ ἐκκλησιαστικῶς δευτερευούσης σημασίας.

Μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας τὸ δικαίωμα τοῦτο φυσικῶς ἐξακολουθεῖ νὰ ἀνήκῃ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, πλὴν τὴν φορὰν ταύτην καὶ τὸ ὄργανον τῆς συγκλήσεως περιῆλθεν ἀπὸ τῶν χειρῶν τῆς Πολιτείας εἰς τὰς χεῖρας τῆς Ἐκκλησίας καὶ δὴ τοῦ πρώτου αὐτῆς τῆ τιμῆ καὶ τῆ πράξει ἐπισκόπου ⁶. Ἐπειδὴ ὁμοῦ ὁ ἐπίσκοπος οὗτος τῆς

γράφουσα πρὸς τὸν Ρώμης Λέοντα Α', χαρακτηρίζει τὴν ἀνάμειξιν τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ αὐτοκράτορος ὡς φροντίδα πρὸς τήρησιν τῆς τάξεως, ἐν MANSI 6, 148.

4. Ι. Ε. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, τόμ. Α', Θεσσαλονίκη 1964 (κείμε. πολυγρ.) σ. 326, ἐνθα λέγεται περὶ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ὅτι «εἶχον τὸν χαρακτῆρα καὶ κρατικῶν συνόδων, διότι τὰ ζητήματα μὲ τὰ ὁποῖα ἠσχολοῦντο ἐνδιέφερον καὶ τὸ κράτος συγχρόνως καὶ περιορίζοντο ἐντὸς τῶν ὁρίων αὐτοῦ». Βλ. καὶ Α. ΑΔΙΒΙΖΑΤΟΥ, «Ἡ θέσις τοῦ θεσμοῦ τῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ ὀργανισμῷ ἐξ ὀρθοδόξου ἐπόψεως», ἐν *Γρηγόριος ὁ Παλαμῆς* 43 (1960) 94 καὶ ΙΔΙΟΥ, «Ἡ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος», ἐν *Ὁρθόδοξος Σκέψις* 3(1960) 212-213.

5. Β. ΣΤΕΦΑΝΙΔΟΥ, «Τὰ ὅρια τῆς ἐκκλησιαστικῆς νομοθεσίας τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων», ἐν *Ἐπιτηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν* 25 (1955) 12, βλ. καὶ 18-19.

6. Τοῦτο δὲν ἐγένετο πάντοτε καὶ ὑπὸ πάντων ἀποδεκτόν. Ὅτε π.χ. κατὰ τὸ τέλος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἐγένοντο συζητήσεις ἐν Ρωσίᾳ περὶ συγκλήσεως Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὁ Α. Α. ΚΥΡΕΙΦ καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων καὶ ὁ Ν. Ν. ΔΟΥΡΝΟΒΩ, ὑπεστήριξαν ὅτι «τὸ καθήκον τῆς συγκλήσεως συνόδου βεβαίως τυγχάνει νῦν ἀνατεθειμένον εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ρωσσίας, οὐ μόνον ὡς ἐγγύτερον διάδοχον τῶν δικαιωμάτων τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, μεταβιβασθέντων εἰς αὐτὸν διὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Θεωμᾶ Σοφίας, ἀλλὰ καὶ ἄρχοντα τοῦ μόνου ἰσχυροῦ ὀρθοδόξου κράτους», παρὰ Χ. ΠΑΠΑΙΩΑΝΝΟΥ, «Συζητήσεις ἐν Ρωσίᾳ περὶ συγκλήσεως Οἰκουμενικῆς Συνόδου», ἐν *Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια* 19 (1899) 64.

προκαθημένης τῆς ἀγάπης Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης, ἤδη πρὸ τῆς καταλύσεως τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, ἔπαυσε νὰ εὐρίσκεται ἐν κοινωσίᾳ πρὸς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, τὴν συνεχιζούσαν, ὡς ἡμεῖς πιστεύομεν, τὴν μίαν καὶ ἀδιαίρετον Ἐκκλησίαν τῆς πρώτης χιλιετηρίδος, τὸ δικαίωμα ἅμα καὶ καθῆκον τοῦτο ἀνήκει σήμερον εἰς τὸν Θρόνον τῆς ΚΠόλεως, ὅστις, συμφώνως πρὸς τοὺς κανόνας 3 Β' Οἰκ., 28 Δ' Οἰκ. καὶ 36 Τρούλ., «ἔισαν ἀπολαβεῖ πρεσβείων τοῦ τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης Θρόνου, καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς, ὡς ἐκεῖνος, μεγαλύνεται πράγμασι, δεύτερος μετ' ἐκεῖνον ὑπάρχων»⁷.

Τὸ προνόμιον τοῦτο τοῦ ΚΠόλεως τοῦ εἶναι αὐτὸν πρωτόθρονον καὶ συντονιστὴν ἐν τῇ καθόλου Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἄρα καὶ τὸ ἀρμόδιον ὄργανον πρὸς σύγκλησιν τῶν γενικωτέρου χαρακτήρος καὶ ἐνδιαφέροντος συνόδων αὐτῆς, τὸ ὑπὸ τῶν ἱερῶν κανόνων αὐτῶ ἀναγνωρισθέν, κατοχυροῦται καὶ ὑπὸ τῆς μακράωνος πράξεως τῆς Ἐκκλησίας, ἀῆτις ἐν συνεχείᾳ πρὸς τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα τῶν ἱερῶν τούτων κανόνων τάσσει τὸν ΚΠόλεως πρόεδρον πάσης πανορθοδόξου κινήσεως εἰς ἣν δὲν μετέχει ὁ Ρώμης καὶ ἣτις ἐπέτρεψεν εἰς τὸν Πατριάρχην ΚΠόλεως νὰ ἔχη ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ τὴν πρωτοπορείαν καὶ νὰ εἶναι ὁ ρυθμιστὴς ὅλων τῶν ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων, ἅτινα προέκυψαν κατὰ καιροὺς εἰς τὴν ζωὴν τῶν Πατριαρχικῶν καὶ Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν καὶ εἰς περιόδους καθ' ἃς ἡ ΚΠολις δὲν ἦτο νέα Ρώμη⁸.

Τὸ δικαίωμα αὐτοῦ τοῦτο συγκλήσεως τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου θὰ ἀσκήσῃ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἀπαραιτήτως ἐν συνεννόησει μετὰ τῶν λοιπῶν Ὁρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, συνωδᾷ τῇ κρατησάσῃ τάξει ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῇ ἀείποτε ἀκολουθηθείσῃ ὑπ' αὐτοῦ γραμμῇ ὅπως μηδὲν πράττῃ αὐθαιρέτως καὶ αὐταρχικῶς ἐναντι τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ Ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ καὶ συμφώνως πρὸς τὴν ἀρχὴν τοῦ Δικαίου, καθ' ἣν quod omnes tangit debet ab omnibus iudicari. Ἡ συνεννόησις αὕτη καὶ προσυμφωνία μετὰ τῶν ἄλλων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν εἶναι *conditio sine qua non* διὰ τὴν σύγκλησιν τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου καὶ τὴν ἐν εἰρήνῃ

7. Καν. 36 Τρούλ. Περὶ συνδέσεως ταύτης τῶν ἐν προκειμένῳ δικαιωμάτων τοῦ Πάπα (καν. 4 Σαρδ.) καὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου (καν. 28 Δ' Οἰκ.) βλ. καὶ R. POTZ, *Patriarch und Synode in Konstantinopel*, Wien 1971, σ. 126. Βλ. καὶ E. MELIA, «Dans l'attente du Concile général-Reflexions sur la structure de l'Église Orthodoxe universelle», ἐν *Le Messager Orthodoxe* No 18 (1962) 9.

8. ΑἸΝΟΥ ΓΕΡΜΑΝΟΥ, *Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ ἡ ἀρμοδιότης αὐτοῦ πρὸς σύγκλησιν Πανορθοδόξων Συνόδων*, Ἀθήναι 1948, σ. 4.

καὶ ὁμοιοῖα διεξαγωγῆν τοῦ ὑψίστης σπουδαιότητος διὰ τὸ μέλλον τῆς Ἐκκλησίας ἔργου αὐτῆς.

Τὴν αὐτὴν τακτικὴν τῆς ἐκ τῶν προτέρων ἐξασφαλίσσεως τῆς συναιρέσεως τῶν κατὰ τόπους Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν ἐφήρμοσε τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον κατὰ τε τὸ ἀπώτερον καὶ τὸ ἐγγύτερον παρελθὸν προκειμένου περὶ ἡσσοнос ἐκτάσεως καὶ σημασίας διορθοδόξων ἢ πανορθοδόξων συνελεύσεων, ἤτοι συνόδων, συνεδρίων, ἐπιτροπῶν καὶ διασκέψεων.

Ἡ συναίνεσις τῶν ἀδελφῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν εἶναι τὸ οὐσιωδέστερον σημεῖον ἐν τῇ ὅλῃ ταύτῃ ὑποθέσει τῆς συγκλήσεως τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, χωρὶς τοῦτο νὰ σημαίνει ὅτι εἶναι τελείως ἀδιάφορον ποῖος θὰ εἶναι τὸ ὄργανον τῆς συγκλήσεως αὐτῆς. Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον τοῦλάχιστον, τὸ ὁποῖον, διὰ γε τὴν ἰδιάζουσαν θέσιν αὐτοῦ ἐν τῷ συστήματι τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, κήδεται τῆς κανονικῆς τάξεως ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ περὶ πολλοῦ ποιεῖται τὰ προνόμια, δικαιώματα καὶ καθήκοντα ἅτινα ἐκληροδότησαν εἰς αὐτὸ οἱ αἰῶνες, ἀντετάχθη, ὡς ἦτο ἐπόμενον, εἰς τὴν ἀπόπειραν τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Φωτίου ὅπως συγκαλέσῃ Οἰκουμενικὴν Σύνοδον καὶ εἰς τὴν ἀπόπειραν τοῦ Μόσχας Ἀλεξίου ὅπως συγκαλέσῃ Πανορθόδοξον Σύνοδον ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς 500ῆς ἐπετείου τῆς αὐτοκεφαλίας τῆς κατ' αὐτὸν Ἐκκλησίας.

Δυνατὸν ἢ πρωτοβουλία τῆς συγκλήσεως συνόδου ὅλων τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν νὰ προέρχεται ἐκ τινος ἄλλης, πλὴν τῆς πρωτοθρόνου, ἀδελφῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἢ διαβίβασις τῆς πρωτοβουλίου ταύτης σκέψεως καὶ ἢ τελικὴ πρόσκλησις, ἐν περιπτώσει συμφωνίας πασῶν ἢ τῶν πλειόνων⁹ Ἐκκλησιῶν, εἰς συμμετοχὴν εἰς τοιαύτην σύνοδον, ἀνήκει τῷ Θερῶν τῆς ΚΠόλεως. Εἶναι, κατὰ ταῦτα, ἀπαράδεκτος ἢ ἄποψις, καθ' ἣν, ἐντολῇ τοῦ Σώματος τῶν Ἀρχηγῶν ὅλων τῶν Ὀρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν τῆς σήμερον, δύναται οἰοσθήποτε ἐξ αὐτῶν νὰ ἀναλάβῃ εἰδικῶς διὰ μίαν περίπτωσιν τὴν εὐθύνην νὰ συγκαλέσῃ

9. Ἀπευκταῖον, ἀλλὰ δυνατὸν, Ἐκκλησία τις ἢ καὶ Ἐκκλησίαι τινές νὰ μὴ θελήσουν νὰ μετασχον τὴν τελευταίαν στιγμὴν τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου. Καὶ ἐὰν μὲν οἱ λόγοι αὐτῆς ἢ αὐτῶν εἶναι σοβαροὶ καὶ ὀφείλονται εἰς τὸ ἐνδεχομένως ἐμπεριστατον αὐτῶν, ἀσφαλῶς θὰ γίνονιν σεβαστοὶ ὑπὸ τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν Ἐκκλησιῶν καὶ θὰ ληφθῇ ἡ δέουσα ἀπόφασις ὑπ' αὐτῶν. Ἐὰν ὅμως ἡ ἔρρησις συμμετοχῆς γίνεται «δι' οἰκειάν φιλονεικίαν», τότε αἱ λοιπαὶ Ἐκκλησίαι θὰ χωρήσουν εἰς τὴν συγκρότησιν τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, διότι ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ ἡμῶν Ἐκκλησίᾳ εἰθισται «κρατεῖν τὴν τῶν πλειόνων ψῆφον», ὡς διατάσσει καὶ ὁ καν. 19 Ἀντιοχ.

Οικουμενικήν Σύνοδον, ἔστω καὶ ἂν πρᾶττη τοῦτο ὄχι μόνον ἐξ ὀνομα-
τος ἑαυτοῦ ἀλλ' ἐξ ὀνόματος πάντων τῶν ἄλλων Πρωθιεραρχῶν τῶν
Τοπικῶν Ἐκκλησιῶν¹⁰. Αὕτη καὶ αἱ ὅμοιαι αὐτῇ γινῶμαι δὲν δύνανται
νὰ μεταβάλλουν τὴν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ σχετικὴν πρᾶξιν· «ἡ Ἐκκλησία,
καίτοι ἐπαρκῶς διαφωτισμένη, οὐδέποτε διφκῆθη διὰ θεολογικῶν θεω-
ριῶν καὶ γινῶμῶν»¹¹. Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον κέκτηται ἀνέκα-
θεν τὸ προνόμιον τοῦτο, τὸ ὁποῖον δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ ὄρους¹², καὶ τὸ
ὁποῖον ἀνεγνωρίζετο καὶ πρὸ τῆς Α' Πανορθόδοξου Διασκέψεως, διὰ
τὴν ὁποίαν ἐλέχθη καὶ ἐπανελήφθη¹³, ὅτι ἀπέδειξεν ὅτι ἀναγνωρίζεται

10. P. COMAN, «Τὸ πρόβλημα τῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου εἰς τὰς διορθόδο-
ξους συζητήσεις τοῦ 19ου αἰῶνος», ἐν *Orthodoxia* 22 (1970) 85 (ρουμανιστί). Πα-
ρομίαν πρὸς τὴν τοῦ Coman γνώμην ὑπεστήριξε προγενεστέρως καὶ ὁ ΛΕΟΝΤΟ-
ΠΟΛΕΩΣ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ἐξ ἀφορμῆς τῆς μὴ εἰσακουσθείσης ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενι-
κοῦ Πατριάρχου προτάσεως τῶν ἐτέρων τριῶν Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς ὅπως οὗ-
τος συγκαλέσῃ Οἰκουμενικὴν ἢ Μεγάλην Τοπικὴν Σύνοδον ἐν Ἱεροσολύμοις τῷ 1924,
ἡ Ὁ Λεοντοπόλεως ἔγραφε τότε ἐν τῷ *Πανταίῳ*: «Καὶ συνεφώνησαν οἱ τρεῖς Πατριάρ-
χοι νὰ γράψωσι, καὶ ἔγραψαν πρὸς τὸν ἐν Χριστῷ Ἀδελφὸν αὐτῶν τὸν Οἰκουμενικὸν
Πατριάρχην αὐτὸς νὰ συγκαλέσῃ τὴν Σύνοδον. Τοῦτο δὲ ὄχι διότι ἕκαστος ἐξ αὐ-
τῶν δὲν ἔχει τὴν ἐπίσημον καὶ ἀξίαν καὶ ἐπιβολὴν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὅσην καὶ ὁ Οἰκου-
μενικὸς Πατριάρχης... Διὰ τοῦτο ἀπεφάσισαν οἱ τρεῖς Πατριάρχαι καὶ ἔγραψαν καὶ
ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν Οἰκουμενικὸν νὰ συγκαλέσῃ τὴν ὑπ' αὐτῶν προτεινομένην ἐν Ἱερο-
σολύμοις Σύνοδον, ἐνῶν ἠδύνατο αὐτοὶ ἢ εἷς ἐξ αὐτῶν νὰ συγκαλέσῃ τὴν Σύνοδον!»
16 (1924) 643. Ἐπίσης ὁ ΒΥΥΞΕΛΛΩΝ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ, ἐξ ἀφορμῆς τῆς Β' Πανορθο-
δόξου Διασκέψεως, ἔγραφεν ὅτι τὸ πρωτεῖον τιμῆς τοῦ ΚΠόλεως δίδει πράγματι εἰς
αὐτὸν «une raison morale d'assumer l'initiative de la convocation des conféren-
ces panorthodoxes. Toutefois, cette raison morale n'est pas une raison juridique;
elle est d'autant moins un droit exclusif»: La deuxième Conférence Panorthodoxe
de Rhodes, ἐν *Messenger de l'Exarchat du Patriarche Russe en Europe Occi-
dentale* 12 (1964) 6. Ὁ Καθηγητὴς Σ. Τρόιτσκι, ὁ ὁποῖος ὑπεστήριξεν ἐπίσης τὴν
ἄποψιν ὅτι πᾶς ἀρχηγὸς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας δικαιούται νὰ συγκαλέσῃ Πανορθό-
δοξον Σύνοδον, ἐπεκαλέσθη πρὸς τοῦτο τὸν καν. 2 Β' Οἰκ. Ἀλλ' ὁ κανὼν οὗτος παν-
τί που δῆλον, ὅτι σκοπὸν ἔχει νὰ κατοχυρώσῃ τὴν ἐκκλησιαστικὴν δικαιοδοσίαν
ἐκάστου ἀρχηγοῦ Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας διὰ τῆς ἀπαγορεύσεως τῶν ἐκτὸς τῶν
ἰδίων ὁρίων ἀναμιξεῶν καὶ τῶν ἀνευ προσκλήσεως μεταβάσεων εἰς ξένην ἐκκλησια-
στικὴν περιφέρειαν, καὶ οὐδὲν πλέον: ΑΙΝΟΥ ΓΕΡΜΑΝΟΥ, ἐνθ' ἄν., σ. 2-3.

11. Α. Σ. ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ, «Τὸ δυνατὸν τῆς συγκλήσεως Οἰκουμενικῆς Συνό-
δου», ἐν *Ἐπιστημονικῇ Ἐπετηρίδι Θεολογικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν*
1936-1937, σ. 42.

12. Ὡς ἐπεχείρησε νὰ παρουσιάσῃ αὐτὸ ὁ W. (ΛΕΟΝΤΟΠΟΛΕΩΣ ΧΡΙΣΤΟ-
ΦΟΡΟΣ) ἐν τῷ ἀντιφατικῷ ἄρθρῳ αὐτοῦ ἐν *Πάνταως* 41 (1949) 105. Πρβλ. καὶ X.
ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΥ, *Ἐκκλησία καὶ Πολιτεία ἐξ ἐπόψεως Ὁρθόδοξου*, Θεσσαλονικῆ
1964², σ. 99.

13. T. K. (ΤΡ. ΚΩΣΤΙΤΣ) «Ἡ Πανορθόδοξος Διάσκεψις τῆς Ρόδου», ἐν *Ἐκ-*

ἐκ τῶν πραγμάτων εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον τὸ δικαίωμα συγκλήσεως γενικῶν Πανορθόδοξων Συνόδων. Ἐὰν δὲν συνεκαλεῖτο διὰ διαφόρους ἱστορικούς καὶ ἐξωτερικούς λόγους ἡ Διάσκεψις αὕτη, ὡς καὶ αἱ ἐπακολουθήσασαι Πανορθόδοξοι Διασκέψεις, δὲν σημαίνει ὅτι τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον δὲν θὰ εἶχε *de iure* τὸ δικαίωμα τοῦτο.

Κατὰ τὴν ἑναρξιν τῆς Α' Πανορθόδοξου Διασκέψεως, ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων ἠὲ χαρίστησε τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην «διότι ἔσχε τὴν εὐπρόσδεκτον πρωτοβουλίαν, ἵνα, κατὰ τὸ ἀπ' ἀρχῆς ἀναγνωρισθὲν αὐτῷ προνόμιον, συγκαλέσῃ τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν Ὀρθόδοξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν»¹⁴. Ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα ὠμίλησε καὶ ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου¹⁵. Ὁ ἀντιπρόσωπος πάλιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὁμιλῶν κατὰ τὴν Γ' Πανορθόδοξον Διάσκεψιν, ἐχαρακτήρισεν αὐτὴν ὡς συγκληθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κατ' ἀρχαιότατον τῆς Ὀρθόδοξου Ἐκκλησίας ἔθος καὶ κανονικὸν αὐτοῦ δικαίωμα¹⁶. Παλαιότερον, τῷ 1924, οἱ Πατριάρχαι Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων, ἀπέστειλαν γράμμα πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Γρηγόριον, ἐν τῷ ὁποίῳ γίνεται πρὸς αὐτὸν πρότασις «ἵνα, ὡς ἔχων τὰ πρεσβεῖα, συγκαλέσῃ ἀπάσας τὰς Αὐτοκεφάλους Ὀρθόδοξους Ἐκκλησίας εἰς Σύνοδον Οἰκουμενικὴν ἢ Μεγάλην Τοπικὴν ἐν Ἱεροσολύμοις»¹⁷. Ἐπίσης, κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, οἱ Πατριάρχαι Ἀλεξανδρείας καὶ Ἱεροσολύμων διετύπωσαν πρὸς τὸν Ἀθηνῶν ἀδελφικὴν ἀξίωσιν νὰ συστήσῃ εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον τὴν ταχύτεραν σύγκλησιν τῆς σχεδιαζομένης τότε ἐν Ἱεροσολύμοις Συνόδου¹⁸. Ὀλίγον ἀργότερον, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς συγκλήσεως ἐν Ἀγίῳ Ὀρει τῆς Διορθόδοξου Ἐπιτροπῆς τοῦ 1930, ὁ Ἀλεξανδρείας ἔγραψε πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, ὅτι ταύτην συγ-

κλησιαστικὸν Βῆμα 26 (1961) 2 καὶ Δ. Γ. ΤΣΑΚΩΝΑ, «Ἀθηναγόρας», ἐν Ἡθικῇ καὶ Θεησκευτικῇ Ἐγκυκλοπαίδεια I, 604.

14. *Κείμενα - Πρακτικά τῆς Α' Πανορθόδοξου Διασκέψεως*, Ἐκ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου 1967 σ. 73. Ἐν τῇ αὐτῇ Πανορθόδοξῳ Διασκέψει καὶ ἐνώπιον τῆς ὁλομελείας αὐτῆς, μηδενὸς δ' ἀντιλέγοντος, ὁ Σάρδεων Μάξιμος, ἐν εἰσηγητικῇ ὁμιλίᾳ αὐτοῦ, εἶπεν ὅτι ὁ Οἰκουμενικὸς Θρόνος συνεκάλεσε τὴν Διάσκεψιν ταύτην «στοιχῶν τῇ μακραίῳ παραδόσει καὶ χρώμενος τῷ κανονικῷ αὐτοῦ δικαίωματι, ἐμπληρῶν δὲ συγχρόνως καὶ καθήκον ἰδιαζούσης σημασίας ἕναντι τῆς καθόλου Ἀγίας ἡμῶν Ὀρθόδοξου Ἐκκλησίας»: σ. 102.

15. Σ. 79.

16. *Πρακτικά τῆς Γ' ἐν Ρόδῳ Πανορθόδοξου Διασκέψεως* (κείμεν. πολυγρ.) σ. Α/33.

17. *Πάνταως* 16 (1924) 226.

18. *Πάνταως* 16 (1924) 864.

καλεῖ οὗτος «ὡς ὁ Πρῶτος τῶν Ποιμένων τῆς Ὁρθοδοξίας»¹⁹. Πάντα ταῦτα καὶ ἕτερα πλεῖστα ὅσα παρόμοια παραδείγματα, ἔκ τε τῆς ἀρχαιότηρας καὶ τῆς νεωτέρας Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, οὐδὲν ἄλλο δεικνύουν εἰμὴ ὅτι τὸ προνόμιον τοῦτο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου τοῦ συγκαλεῖν τὰς διαφόρους Πανορθοδόξους Συνελεύσεις μέχρι καὶ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἀποτελεῖ συνείδησιν τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ Ὁρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, αἵτινες ἀπέδειξαν τοῦτο περιτράνως, προσυπογράψασαι τὴν ἀπόφασιν τῆς Δ' Πανορθοδόξου Διασκέψεως, καθ' ἣν, τερματισθέντος, κατὰ τὴν ὑπ' αὐτῆς ἀποφασισθεῖσαν διαδικασίαν, τοῦ ὄλου προπαρασκευαστικοῦ ἔργου, ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, τῇ συναίεσει τῶν Προκαθημένων τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, συγκαλεῖ τὴν Ἀγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον τῆς κατ' Ἀνατολὰς Ἀγίας Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας²⁰.

Τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ ἐν τῷ θέματι τῆς συγκλήσεως Οἰκουμενικῆς συνόδου ἀποφασιστικοῦ ρόλου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ἀπαντῶμεν καὶ παρ' αὐτοῖς ἔτι τοῖς ἀποδεχομένοις, ὅτι καὶ μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας τὸ ὄργανον τῆς συγκλήσεως ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ἡ πολιτικὴ ἐξουσία. Οὕτω π.χ. ὁ Ν. Ν. Δουρνοβῶ, ὅστις κατ' ἀρχὰς ἀπεφάνθη ὅτι τὸ δικαίωμα τοῦτο ἀνήκει εἰς τὸν Πατριάρχην ΚΠόλεως, ὡς ἐπίσκοπον τῆς Νέας Ρώμης, καὶ ἀκολούθως μετέβαλε γνώμην ὑπὲρ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσσίας, ὑπεστήριξε, παρὰ ταῦτα, ὅτι ἄνευ τῆς συναίνεσεως τοῦ Πατριάρχου ΚΠόλεως «Οἰκουμενικῆ» Σύνοδος εἶναι ἀδύνατος²¹. Ἐκ τῶν συγχρόνων Ὁρθοδόξων Θεολόγων ὁ Ν. Ν. ΑΦΑΝΑΣΙΕΦΦ, ὁμιλῶν περὶ τοῦ πρωτείου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τονίζων ἐμφαντικῶς ὅτι τοῦτο προϋποτίθεται ὑπὸ τῆς συνοδικῆς ἀρχῆς, καὶ ἄρα οὐδέως ἀποκλείεται ὑπ' αὐτῆς, καίτοι ἀποφεύγει νὰ λάβῃ θέσιν ἐπὶ τοῦ ζητήματος ἐὰν ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἔχη τὸ δικαίωμα νὰ

19. Ὁρθοδοξία 5 (1930) 200.

20. Πρακτικά - Κείμενα Διορθοδόξου Ἐπιτροπῆς (Δ' Πανορθοδόξου Διασκέψεως) (κείμε. πολυγρ.) σ. 81-82. Καὶ κατὰ τοὺς συγχρόνους εἰδικούς ἐπιστήμονας τὸ προνόμιον τοῦτο τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου θεωρεῖται αὐτονόητον: «Τὴν πρωτοβουλίαν συγκλήσεως καὶ τὴν προεδρείαν θὰ ἔχη βεβαίως ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης, ὡς φέρον τὰ πρωτεία μεταξύ τῶν πρῖσταμένων τῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν»: Α. Π. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ, Ἑλληνικὸν Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον. Ἀθῆναι 1965², σ. 165. «Ἡ πρωτοβουλία τῆς συγκλήσεως νέας Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἀνήκει εἰς τὸ Πατριαρχεῖον ΚΠόλεως, ὡς πρώτην τῶν αὐτοκεφάλων ἐκκλησιῶν»: Χ. ΦΡΑΓΚΙΣΤΑ, Στοιχεῖα Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου, Θεσσαλονίκη, ἔ. ἔ., σ. 139 (κείμε. πολυγρ.).

21. Χ. ΠΑΠΑΓΙΩΑΝΝΟΥ, ἐνθ' ἄν., σ. 64. Πρβλ. σχετικῶς καὶ R. POTZ, ἐνθ' ἄν. σ. 81-82 καὶ 126.

συγκαλέση Οικουμενικήν Σύνοδον, δὲν δύναται νὰ μὴ ἀναγνωρίσῃ ὅτι ἀπὸ τοῦ Θ' αἰῶνος ἢ de facto κατάστασις τοῦ Πατριάρχου ΚΠόλεως εὐνοεῖ τὸ δικαίωμα τοῦτο, ἀνεξαρτήτως τοῦ ὅτι οὐδεμίαν οὗτος ἔκτοτε συνεκάλεσεν Οἰκουμενικήν Σύνοδον ²².

β) Προεδρεία

Τὸ δικαίωμα τῆς προεδρείας τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, ὡς καὶ τὸ τῆς συγκλήσεως αὐτῆς, ἀνήκει εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχη, τοῦ ὁποῦ τοῦ πρωτεῖον εἶναι «μεῖζόν τι τοῦ πρωτείου τιμῆς» ²³ καὶ ὁ ὁποῖος εἶναι περιβεβλημένος μὲ εἶδος τι «Προεδρείας Διορθοδόξου» ²⁴. Ἴσως τοῦτο νὰ μὴ ἀνταποκρίνηται πλήρως πρὸς ὅ,τι συνέβαινε σχετικῶς ἐν ταῖς ἀρχαίαις Οἰκουμενικαῖς Συνόδοις, δὲν πρέπει ὅμως νὰ λησμονῆται ὅτι αὐτὰ συνεκαλοῦντο καὶ συνεκροτοῦντο ἀναλόγως τοῦ ἐκάστοτε ἰσχύοντος διοικητικοῦ συστήματος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ²⁵. Τὸ

22. L'Église qui préside à la charité», ἐν *La primauté de Pierre dans l'Église Orthodoxe*, Neuchâtel 1960, σ. 19-21.

23. LEV. GILLET, «Ἡ ἐνεστώσα πνευματικὴ σημασία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου», ἐν Ὁρθοδοξία 29 (1954) 407. Βλ. καὶ Ε. ΧΡΥΣΟΥ, Ἡ ἐκκλησιαστικὴ πολιτικὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ κατὰ τὴν ἔριω περὶ τὰ τρία κεφάλαια καὶ τὴν ε' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον», Θεσσαλονίκη 1969, σ. 107, σημ. 4: «Ὁ ρόλος τοῦ προέδρου δὲν εἶναι βεβαίως μόνον τιμητικός. Οὗτος ἔχει τὸ προνόμιον νὰ ἐκφράξῃ πρῶτος τὴν γνώμην του καὶ νὰ ἀναλαμβάνῃ πρωτοβουλίας πρὸς τεκμηρίωσιν καὶ κατοχύρωσιν αὐτῆς, ὥστε δύναται νὰ ἐπιρεάσῃ τὴν ἐξέλιξιν τῆς συζητήσεως: Κατὰ τὴν ἑναρξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς ζ' οἰκουμενικῆς συνόδου αὐτὴ ἀπεδέχθη τὴν ἐξῆς πρότασιν τῶν ἐπισκόπων τῆς Σικελίας: «Ἄξιον ἡγοῦμεθα καὶ κατὰ πάντα προσήκον τῇ ἀγίᾳ ταύτῃ καὶ οἰκουμενικῇ συνόδῳ πρὸς ἑναρξιν τῶν μελλόντων ἐκζητεῖσθαι κεφαλαίων προοιμιάσασθαι καὶ θύραν τῶν λόγων ἀνοῖξαι τὸν προκαθεζόμενον τῆς βασιλευούσης ΚΠόλεως νέας Ρώμης ὁσιώτατον ἀρχιεπίσκοπον καὶ προκατάρχοντα προσφωνῆσαι τὰ εἰκότα», MANSI XII, 999 C». Περὶ τῆς συγκεκριμένης περιπτώσεως τῆς προεδρείας μετ' αὐθεντίας τῆς μελλούσης Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, σαφέστερον καὶ τοῦτ' αὐτὸ κατηγορηματικῶς ἐκφράζεται ὁ Ε. MELIA, ἐνθ' ἀν., σ. 16: «le Concile ne saurait, de toute évidence, être acéphale: quelqu'un doit être habilité à le convoquer et il doit être présidé et sanctionné par un président (ayant autorité). C'est la fonction du Primat oecuménique, évêque du Siège reconnu premier par la Tradition de l'Église universelle». Βλ. ἐπίσης Α. SCHMEMANN, «The idea of primacy in Orthodox ecclesiology», ἐν *St. Vladimir's Seminary Quarterly* 4 (1960) 65 καὶ S. VERKHOVSKOY, «The highest authority in the Church ἐν *St. Vladimir's Seminary Quarterly* 4 (1960) 86.

24. LEV GILLET, ἐνθ. ἀν., σ. 407.

25. Β. Ι. ΦΕΙΔΑ, Ἰστορικοκανονικὰ προβλήματα περὶ τὴν λειτουργίαν τοῦ θεοῦ τῆς πενταρχίας τῶν Πατριαρχῶν, τόμ. Β', Ἀθήναι 1970, σ. 226, σημ. 41 καὶ σ. 235.

σημερινόν διοικητικόν σύστημα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καί ἡ διά μέσου τῶν αἰώνων διαμορφωθείσα συνείδησις αὐτῆς ἐπιφυλάσσουν τὸ δικαίωμα τοῦτο προεδρείας μιᾶς μελλούσης Πανορθόδοξου Συνόδου εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχη, μάλιστα δὲ μετὰ μεγαλύτερας εὐκολίας ἢ μεθ' ὅσης ἀναγνωρίζουν εἰς αὐτὸν τὸ δικαίωμα τῆς συγκλήσεως τῆς τριαύτης Συνόδου²⁶.

Οἱ σύγχρονοι Ὁρθόδοξοι Θεολόγοι καὶ κανονολόγοι εἶναι σαφεῖς ἐν προκειμένῳ. Οὕτω π.χ., πλὴν τῶν ἀνωτέρω GILLET καὶ MELIA, εἰς οὓς παρεπέψαμεν, ὁ S. VERKHOVSKOY, περιγράφων τὸν ρόλον τοῦ πρωτείου τοῦ ΚΠόλεως, πλὴν πολλῶν ἄλλων προνομίων καὶ δικαιωμάτων αὐτοῦ, ἀναφέρει καὶ τὸ τῆς προεδρείας τῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου²⁷. Ἐκ τῶν Ἑλληνοφώνων ἐπιστημόνων, ὁ μὲν Παναγιωτᾶκος λέγει ὅτι ἡ συγκληθησομένη Σύνοδος τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, τὴν ὁποῖαν οὗτος ἀποκαλεῖ «Μεῖζονα», «εἰκότως προεδρευθήσεται ὑπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ΚΠόλεως καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, κανονικῶς ἔχοντος ἀνεγνωρισμένον δικαίωμα καὶ τὰς ἐν τοῖς ἄλλοις θρόνοις γινομένας ἀμφισβητήσεις ἐπιτηρεῖν καὶ διορθοῦσθαι, καὶ πέρας ἐπιτιθέναι ταῖς κρίσεσιν»²⁸, ὁ δὲ Χριστοφιλόπουλος θεωρεῖ καὶ τὴν προεδρείαν, ὡς καὶ τὴν σύγκλησιν, τῆς Συνόδου φυσικὸν προνόμιον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, «ὡς φέροντος τὰ πρωτεῖα μεταξὺ τῶν προϊσταμένων τῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν»²⁹.

Ὁ φυσικὸς οὗτος πρόεδρος τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου ἡμῶν, καλυόμενος τυχὸν νὰ παραστή αὐτοπροσώπως ἐν αὐτῇ, εἶναι δυνατὸν νὰ ἀντιπροσωπευθῇ ὑπὸ ἄλλου τινὸς ἱεράρχου, ὅστις ὅμως, συμφώνως πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ καν. 7 Τρούλ., θὰ ἔχη τὴν θέσιν τοῦ οὐτινος τὸ πρόσωπον ἐπέχει Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου³⁰.

26. «Ὁ Α. Α. Κυρέιερ δικαίως παρατήρησε τῷ κ. Δουρνοβῶ ὅτι ἡδύνατό τις ἴσως νὰ κάμῃ λόγον περὶ τοῦ δικαιώματος τοῦ πατριάρχου ΚΠόλεως τοῦ προεδρεῦσαι τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τοῦ συγκυλίεσθαι αὐτήν»: Χ. ΠΑΠΑΪΩ-ANNOY, ἐνθ' ἄν., σ. 64.

27. S. VERKHOVSKOY, ἐνθ' ἄν., σ. 85.

28. *Τὸ ποινικὸν Δίκαιον τῆς Ἐκκλησίας*, 1962, σ. 850.

29. Ἐνθ' ἄν., σ. 165.

30. «Ἐπειδὴ μεμαθήκαμεν ἐν τισὶ τῶν ἐκκλησιῶν διακόνους τυγχάνειν, ὀφφικια ἐκκλησιαστικὰ ἔχοντας, ἐντεῦθεν τέ τινας αὐτῶν αὐθαδεῖα καὶ αὐτονομία κεχορημένους πρὸ τῶν πρεσβυτέρων καθέζεσθαι, ὀρίζομεν, ὥστε τὸν διάκονον, κἂν ἐν ἀξιώματι, τουτέστιν ἐν ὀφφικίῳ τῷ οἰωδῆποτε ἐκκλησιαστικῷ τυγχάνῃ, τὸν τοιοῦτον μὴ πρὸ τοῦ πρεσβυτέρου καθέζεσθαι ἐκτὸς εἰ μὴ τὸ πρόσωπον ἐπέχων τοῦ οἰκείου πατριάρχου, ἢ μητροπολίτου, ἐν ἑτέρα πόλει παραγένηται ἐπὶ τινὶ κεφαλαίῳ»

Τινές ὠμίλησαν περὶ «προεδρείας πάντων τῶν Πατριαρχῶν, προ-
καθημένου τοῦ Οἰκουμενικοῦ»³¹, ἀλλὰ τοιοῦτον προεδρεῖον (Praesi-
dium) εἶναι ἄηθες ἐν τῇ συνοδικῇ παραδόσει τῆς Ἐκκλησίας ἡ-
μῶν³². Δυνατὸν οἱ λοιποὶ ἀρχηγοὶ τῶν Ὁρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκ-
κλησιῶν νὰ καταλάβουν ἐν τῇ Συνόδῳ ἰδιαιτέραν τιμητικὴν θέσιν πλη-
σίον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, ἀλλὰ τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι οὗτοι
θὰ συνδιευθύνουν μετ' αὐτοῦ τὰς ἐργασίας τῆς Συνόδου ὡς συμπρόεδροι.
Ὁ Ε. GRANITCH μεταχειρίζεται δι' αὐτοὺς τὸν τίτλον «Ἀντιπρό-
εδροι»³³, ὅστις δύναται νὰ υἰοθετηθῇ ὡς ὁ ἐπιτυχέστερον καὶ καλύτερον
ἀποδίδων τὴν θέσιν καὶ τὸν ρόλον αὐτῶν ἐν τῇ Συνόδῳ, ἐνῶ ὁ Πρόεδρος
κατέχων τὴν «πρώτην ἔδραν» (Prima Sedes), θὰ ἔχῃ τὴν πρωτοβου-
λίαν καὶ τὴν εὐθύνην, «τὴν αὐθεντίαν τῆς συνόδου», θὰ διευθύνῃ δηλαδὴ
τὰς ἐργασίας αὐτῆς³⁴ καὶ θὰ ἀπροκηρύττῃ τὴν κρίσιν» αὐτῆς³⁵.

γ) Σύνθεσις

Ἐκ τίνων θὰ ἀποτελεσθῇ ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος;

Δὲν θὰ ἐξετάσωμεν ἐνταῦθα τὴν περίπτωσιν προσκλήσεως εἰς συμ-
μετοχὴν τῶν μὴ Ὁρθοδόξων Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν,
ἐφ' ὅσον ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν ἤδη ἀπεφάνθη ἐπ' αὐτοῦ, ὀνομάσασα ἐπι-
σήμως τὴν ὑπὸ μελέτην καὶ σύγκλησιν Σύνοδον «Ἁγίαν καὶ Μεγάλην
Σύνοδον τῆς κατ' Ἀνατολὰς Ἁγίας Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας». Πρόκειται
λοιπὸν περὶ Συνόδου τῶν Ὁρθοδόξων ἀποκλειστικῶς, χωρὶς φυσικὰ
τοῦτο νὰ αἴρῃ τὴν δυνατότητα προσκλήσεως Παρατηρητῶν ἐκ τῶν ἐν
λόγῳ ἑτεροδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν, κατὰ τὸ θετικὸν παρά-
δειγμα καὶ τὸ εὐτυχὲς προηγούμενον τῆς Β' Βατικανῆς Συνόδου, ὅπερ
ἐπέτρεψεν εἰς τὰς Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας τὴν ἐπὶ τῶν ἐργασιῶν τῆς

τότε γάρ, ὡς τὸν ἐκείνου τόπον ἀναπληρῶν, τιμηθῆσεται): ΡΑΛΛΗ-ΠΟΤΑΗ, *Σύν-
ταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων*, Β', 320.

31. W. (ΔΑΒΞΑΝΔΡΕΙΑΣ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ), «Κανονικὰ Σημειώματα», ἐν *Πάν-
ταινος* 41 (1949) 105.

32. Καὶ ἐν τῇ Β' Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ εἶναι ἀμφίβολον ἐὰν συμπρόηδρευσαν
οἱ τέσσαρες Πατριάρχαι τῆς Ἀνατολῆς.

33. «Das Problem der Einberufung der ökumenischen Synode», ἐν *Pro-
cès-Verbaux du premier Congrès de Théologie Orthodoxe à Athènes 1936*, Athè-
nes 1939, σ. 286.

34. Πρβλ. Ε. ΧΡΥΣΟΥ, ἐνθ' ἂν., σ. 106-107.

35. Σ. ΜΠΟΥΛΓΚΑΚΩΦ, *Ἡ Ὁρθοδοξία*, Ἰσταμποῦλ 1964, σ. 88 (μετ. Ἄ.
Βασιλειάδου).

Συνόδου ἐνημέρωσιν ἐξ ἀσφαλοῦς πηγῆς ³⁶.

Ἐφ' ὅσον δὲ ἡ Ἀγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος ἐν τῇ συνειδήσει τῆς Ἐκκλησίας εἶναι Σύνοδος Οἰκουμενική καὶ ἔρχεται νὰ συνεχίσῃ τὴν παράδοσιν τῶν ἀρχαίων Οἰκουμενικῶν Συνόδων, θὰ ἀκολουθήσῃ τὸ παράδειγμα αὐτῶν ἐν τῷ θέματι τῶν μελῶν αὐτῆς, ἅτινα, κατὰ ταῦτα, θὰ εἶναι μόνον ἐπίσκοποι. «Ἡ σύνοδος ἐπισκόπων ἐστίν», ἔλεγον ἐπιγραμματικῶς οἱ Αἰγύπτιοι ἐν τῇ πρώτῃ συνεδρίᾳ τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ³⁷. Ἡ Ἐκκλησία ἀποτελεῖται σήμερον, ὡς καὶ κατὰ τὴν περίοδον τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἐκ κλήρου, μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τοὺς ἐπισκόπους, καὶ λαοῦ· οὐδὲν ἔχει μεταβληθῆ ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ, οὔτε ἦτο δυνατόν νὰ μεταβληθῆ, διότι ἡ ἱεραρχικὴ αὐτῆ ὀργάνωσις τῆς Ἐκκλησίας ἀνήκει εἰς τὴν οὐσίαν αὐτῆς, καὶ ἔχει θεῖαν τὴν προέλευσιν της. Ὡς δὲ τότε τὸ δικαίωμα τοῦ εἶναι τινα μέλος τῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἀνεγνωρίζετο μόνον εἰς τοὺς ἐπισκόπους, οὕτω καὶ σήμερον μόνον ἐξ ἐπισκόπων θὰ ἀποτελεσθῆ ἡ Ἀγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος.

Ἵπάρχουν δύο ἀπόψεις ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐπισκόπων αἵτινες θὰ μετᾶσχουν τῆς προετοιμαζομένης Συνόδου ἡμῶν. Κατὰ τὴν πρώτην, ὅλοι οἱ ἐπίσκοποι τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ὀφείλου νὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν Σύνοδον. Ἡ ἐπίτευξις τούτου βεβαίως εἶναι πρακτικῶς δυσχερεστάτη, διὸ καὶ ἐκφράζεται ἡ εὐχὴ τῆς συμμετοχῆς κατὰ τὸ δυνατόν περισσοτέρων, τῶν «πλειόνων», ἐπισκόπων, χωρὶς πάλιν τοῦτο νὰ σημαίνει ὅτι ἡ αὐθεντία καὶ τὸ κύρος τῆς Συνόδου θὰ ἐξαρτηθῆ ἐκ τοῦ

36. BASILE KRIVOCHÉINE, «Les Orthodoxes et le Concile Vatican» II, ἐν *Messenger de l'Exarchat du Patriarche Russe en Europe Occidentale* 11 (1963) 16-25, ἰδιαίτερος σ. 19 καὶ 24. Ὁ Καρδινάλιος Α. ΒΕΑ διευκρινίζει, ὅτι ἡ παρουσία ἑτεροδόξων Παρατηρητῶν εἰς τὴν Β' Βατικανὴν Σύνοδον δὲν ἐσήμαινεν ἀλλαγὴν τῆς περὶ Ἐκκλησίας ἀντιλήψεως τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, οὔτε ἀναγνώρισιν ἢ ἀποδοχὴν τῆς ἀντιλήψεως ταύτης ὑπὸ τῶν ὡς Παρατηρητῶν μετᾶσχόντων τῆς Συνόδου μὴ Ρωμαιοκαθολικῶν Χριστιανῶν. Οὐχ ἦττον ἡ παρουσία αὐτῶν ἐν τῇ Συνόδῳ ἦτο γεγονός μεγάλης σημασίας καὶ ἐπηρεάσε βαθέως τὸ κλίμα τῆς Συνόδου: *Unity in freedom*, σ. 164-165. Ἴσως δὲν παρέκλει ἐνταῦθα ἡ ὑπόμνησις τοῦ γεγονότος, ὅτι τὸ Διεθνὲς Ἴδρυμα Balzan ἀπένευμε τὸ βραβεῖον εἰρήνης διὰ τὸ 1963 εἰς τὸν Πάπαν Ἰωάννην ΚΓ' εἰς ἀναγνώρισιν τῆς συμβολῆς αὐτοῦ εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς παγκοσμίου εἰρήνης διὰ τε τῶν σχετικῶν διπλωματικῶν αὐτοῦ ἐνεργειῶν καὶ διὰ τῆς προσκλήσεως Παρατηρητῶν εἰς τὴν Β' Βατικανὴν Σύνοδον, ἐνεργείας, δι' ἧς ὁ Πάπας ὑπεβοήθησε καὶ προήγαγε «τὴν μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν λαῶν ἀδελφοσύνην», ὀδηγῶν εἰς ἀψιγλότερον βαθμὸν ἀμοιβαίας κατανοήσεως μεταξὺ τῶν μελῶν τῶν προσκληθεισῶν ἕπως ἀποστείλωσι Παρατηρητὰς ὁμολογιῶν καὶ τῶν μελῶν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, γεγονός τὸ ὁποῖον θὰ εἶχε περαιτέρω σπουδαίας ἐπιπτώσεις», ὡς λέγει τὸ σχετικὸν πρὸς τὸν Πάπαν Γράμμα τοῦ Ἰδρύματος.

37. MANSI 6, 601-602 καὶ 607-608.

ἀριθμοῦ τῶν μελῶν αὐτῆς³⁸ καὶ ὅχι ἐκ τοῦ ἀδιαλείπτως ἐνοικοῦντος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἁγίου Πνεύματος.

Κατὰ τὴν ἐτέραν ἄποψιν, ἐκάστη Αὐτοκέφαλος Ἐκκλησία θὰ ἀντιπροσωπευθῆ εἰς τὴν Σύνοδον ὑπὸ μεγάλου τινὸς ἀριθμοῦ Ἐπισκόπων, τοὺς ὁποίους θὰ ὀρίσῃ ἡ Ἱερά Σύνοδος αὐτῆς.

Λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν ὅτι καὶ εἰς τὰς ἀρχαίας Οἰκουμενικὰς Συνόδους οἱ Ἐπίσκοποι μετέσχον οὐχὶ ὡς ἄτομα, ἀλλ' ὡς ἐκπρόσωποι τῶν διαφόρων ἐπαρχιῶν καὶ διοικήσεων (ἀπόδειξις ὅτι ὁ Βασιλεὺς δὲν ἀπηύθυνε πρόσκλησιν εἰς ἓνα ἕκαστον τῶν Ἐπισκόπων, ἀλλ' εἰς τοὺς Μητροπολίτας, εἰς τοὺς ὁποίους οὗτοι ὑπήγοντο³⁹, καὶ ὅτι ἐκ τῆς Δύσεως ἐλάχιστοι μόνον ἐπίσκοποι ἐλάμβανον μέρος εἰς τὰς Οἰκουμενικὰς Συνόδους), τασσόμεθα ἐνταῦθα ὑπὲρ τῆς δευτέρας ἀπόψεως, τόσον μᾶλλον ἐφ' ὅσον ὁ τρόπος οὗτος συνθέσεως τῆς Συνόδου οὐδὲν κωλύει τὴν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ αὐτῆς, ὅστις εἶναι ἡ ἔκφρασις τῆς κοινῆς ἐκκλησιαστικῆς συνειδήσεως καὶ τῆς πίστεως τοῦ συνόλου τῶν Χριστιανῶν, ἡ ἔκφρασις τῆς μαρτυρίας τῶν ἀνὰ τὴν οἰκουμένην τοπικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ κατ' ἀκολουθίαν τοῦ φρονήματος τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας⁴⁰.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ ἐρώτημα, μεταξὺ τίνων Ἐπισκόπων θὰ ἐκλέξη ἡ Ἱερά Σύνοδος ἐκάστης Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τὰ μέλη τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν τὰ ἀκόλουθα:

α) Δὲν πρέπει νὰ ἀποκλεισθοῦν οἱ «πρόφη», μεταξὺ τῶν ὁποίων δυνατὸν νὰ ὑπάρχουν σοφοὶ καὶ ἔμπειροὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων Ἱεράρχαι, διότι «οἱ τε ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς ἐκκλησίας Ἱεράρχαι καὶ οἱ ἐκτὸς αὐτῆς, δὲν παύουσιν ὄντες ἀδιακρίτως μέλη τῆς στρατευομένης ἐκκλησίας καὶ τὰ αὐτὰ ἔχοντες καθήκοντα καὶ τὰς αὐτὰς ὑποχρεώσεις πρὸς αὐτήν»⁴¹.

β) Δὲν εἶναι δυνατὸν ὡσαύτως νὰ ἀποκλεισθοῦν οἱ ἄνευ Ἐπισκο-

38. Ὁ ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΣ, ὑποστηρίζων τὴν συμμετοχὴν ἑλῶν τῶν Ὁρθόδοξων ἐπισκόπων, διευκρινίζει: «ἢ διὰ τεχνικοὺς λόγους ἀπουσία καὶ τῶν περισσοτέρων ἀκόμη ἐξ αὐτῶν, οὔτε τὴν Σύνοδον ματαιοῖ, οὔτε ἀποστερεῖ ταύτην ὡς πρὸς τοῦτο τῆς οἰκουμενικότητός της, ἐφ' ὅσον αὕτη συνεκλήθη νομίμως καὶ κανονικῶς»: «Ἡ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος», ἐν Ὁρθόδοξος Σκέψεις 3 (1960) 212. Πρβλ. Σ. Σ. ΧΑΡΚΙΑΝΑΚΙ, *Περὶ τὸ ἀλάθητον τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ Ὁρθόδοξῳ Θεολογίᾳ*, Ἀθήναι 1965, σ. 91.

39. «Τοὺς ἀπανταχῆ τῆς ἱερωσύνης ἑαυτὸν ἀρχηγούς συνεκάλεσε»: Ὅρος πίστεως τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἐν MANSI 7, 108.

40. Β. Ι. ΦΕΙΔΑ, ἐνθ' ἀν., σ. 226.

41. Η. ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΑΔΟΥ, «Ἐνδημοῦσαι σύνοδοι καὶ ἰδίως ἡ ἐν ΚΠόλει», ἐν Ἐκκλησιαστικῇ Ἀλήθεια 31 (1911) 166.

τῆς καὶ ποιμνίου τιτουλάριοι ἀρχιερεῖς ἐφ' ὅσον οἱ ἐπίσκοποι δὲν λαμβάνουν μέρος εἰς τὰς Συνόδους ἀπλῶς ὡς ἐντολοδόχοι καὶ ἐκπρόσωποι τοῦ ποιμνίου αὐτῶν διὰ τὰ ἐκφράσουν τὰς εὐχὰς του καὶ τὰ ὑπεραμυνθῶν τῶν συμφερόντων του, ἀλλ' ὡς ἐντολοδόχοι τοῦ Χριστοῦ καὶ ὡς διάδοχοι τῶν Ἀποστόλων, δυνάμει τοῦ ἐν τῇ ἀποστολικῇ διαδοχῇ περιεχομένου διδακτικοῦ χαρίσματος, δυνάμει τῆς διὰ τῆς χειροτονίας μεταδιδομένης εἰς αὐτοὺς πνευματικῆς ἐξουσίας, ἣτις καθιστᾷ αὐτοὺς ἴσους πρὸς ἀλλήλους, τῆς ἰσότητος ταύτης ἐδραζομένης ἐπὶ τοῦ θείου δικαίου. Εἶδομεν ἄλλωστε, ὅτι εἰς τὰς ἀρχαίας Συνόδους δὲν μετεῖχον οἱ ἐπίσκοποι ὡς ἐκπρόσωποι τῆς τοπικῆς αὐτῶν Ἐκκλησίας-ἐπισκοπῆς, ἀλλ' ὡς ἐκπρόσωποι τῆς ἐπαρχίας ἢ διοικήσεως, εἰς ἣν ἀνήκον. Βεβαίως δὲν ἀπαντῶμέν τι εἰς τὰς πηγὰς περὶ συμμετοχῆς ἢ μὴ τῶν τιτουλαρίων ἐπισκόπων εἰς τὰς Συνόδους, ἀλλὰ τοῦτο ὀφείλεται ἀπλῶς εἰς τὸ γεγονός, ὅτι ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ ἦτο ἄγνωστος ὁ θεσμὸς αὐτῶν.

γ) Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καθ' ἡμᾶς καὶ περὶ τῶν βοηθῶν ἐπισκόπων, ἧτοι δικαιοῦνται καὶ οὗτοι νὰ μετάσχουν τῆς Συνόδου, ἀποστελλόμενοι ὑπὸ τῆς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας αὐτῶν, ἐφ' ὅσον κατέχουν καὶ οὗτοι τὸ πλήρωμα τῆς ἱερωσύνης - καίτοι ἡ κανονικὴ θέσις αὐτῶν δὲν ἔχει εἰσέτι ἐπακριβῶς καθορισθῆ ⁴², ὑπάρχει δὲ καὶ ἡ ἄποψις ὅτι πρόκειται περὶ θεσμοῦ ἀντικανονικοῦ.

Μέλη, λοιπόν, ex officio τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου εἶναι «οἱ ἐν τῇ κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμενικὴν ἀγίᾳ καθολικῇ καὶ Ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ... ἐπίσκοποι οἱ ἐν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ ὀρθοδόξως ὀρθοτομοῦντες τὸν λόγον τῆς ἀληθείας» ⁴³, ἀνεξαρτήτως διοικητικῶν

42. Ἐν τῷ Πανορθοδόξῳ Συνεδρίῳ τοῦ ἔτους 1923 ἐγένετο πρότασις ὅπως μετὰ τῶν θεμάτων τῆς Πανορθοδόξου Συνόδου περιληφθῆ καὶ τὸ θέμα τοῦ καθορισμοῦ τῆς κανονικῆς θέσεως τῶν βοηθῶν ἐπισκόπων: Πρακτικὰ καὶ ἀποφάσεις τοῦ ἐν Κ/πόλει Πανορθοδόξου Συνεδρίου, ἐν ΚΠόλει 1923, σ. 46. Βλ. Π. ΡΟΔΟΠΟΥΛΟΥ, Ἡ ἱεραρχικὴ ὀργάνωσις τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὸ περὶ Ἐκκλησίας Σύνταγμα τῆς Β' ἐν Βατικανῷ Συνόδου, Θεσσαλονίκη 1969, σ. 21.

43. Ἀποστολικὴ Δειτύργια Ἁγίου Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου. Ὁ ΕΥΓΕΝΙΟΣ ΒΟΥΓΑΡΙΣ ἐν τῷ Θεολογικῷ αὐτοῦ (Βενετία 1872, σ. 64) λέγει, ὅτι Σύνοδος Οἰκουμενικὴ εἶναι «ἡ συνισταμένη ἐξ ἀπάσης τῆς Ἐκκλησίας, εἴτων ἀπάντων τῶν ἐπισκόπων εἰς ταῦτ' ὁμιλοῦμένων, εἴτ' αὐτοπροσώπως, εἴτε καὶ τιῶν δι' ἰδίαν τοποτηρητῶν ὡς εἴγε τινες τούτων ἀπῶσι βλας, ὕστερον δὲ τὰ θεσπισθέντα ἐν τῇ συνόδῳ ἀποδεχθῶσι, οἰκουμενικὴ οὐχ ἦττον ἢ σύνοδος εἰρήσεται». Ὁ ΜΑΤΘΑΙΟΣ ΒΛΑΣΤΑΡΙΣ, ἐν τῇ Προθεωρίᾳ τοῦ Συντάγματος αὐτοῦ (ΡΑΛΛΗ-ΠΟΤΑΝ, Σύνταγμα...ΣΤ', 2), λέγει περὶ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ὅτι «κατ'ἐν τῇ εὐαγγελίᾳ τὴν ἐκωνυμίαν, τῇ κελεύσει τῶν κατ' ἐκεῖνο τοῦ καιροῦ βασιλέων, οἰκειότερον δ' εἰπεῖν, τοῦ ἁγίου Πνεύματος, συνδεδραμηκέναι εἰς τινὰ πόλιν τοὺς ἀνά πᾶσαν τὴν ὑπὸ Ῥωμαίους

τίτλων και θέσεων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἐξ αὐτῶν ἡ Ἱερὰ Σύνοδος ἐκάστης Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας θὰ ὀρίσῃ διὰ τὴν Ἀγίαν και Μεγάλην Σύνοδον ὅσους θὰ προτείνῃ εἰς τὰ προσκλητήρια πρὸς αὐτὴν Γράμματα ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, κατόπιν προσυνηνοήσεως μετὰ τῶν Ἀρχηγῶν ὄλων τῶν Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, μὲ κριτήριον ἐν ὀρισμένον ποσοστὸν ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν ἐπισκόπων ἐκάστης Ἐκκλησίας ⁴⁴, ἢ κατ' ἄλλον τρόπον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου οἱ πάντες θὰ συνεφέρουν.

Εἰς τὴν Ἀγίαν και Μεγάλην Σύνοδον δύνανται και πρέπει νὰ λάβουν μέρος ὡς σύμβουλοι τῶν ἐπισκόπων ἢ ὡς «νοτάριοι» αὐτῶν, ὡς γραμματεῖς τῆς Συνόδου, ὡς εἰσηγηταὶ θεμάτων κ.λ.π., και πρεσβύτεροι, διάκονοι ⁴⁵, μοναχοὶ και λαϊκοὶ, ἄνευ ὅμως δικαιώματος ψήφου, ἔχοντες οὐχὶ *notum decisivum*, ἀλλὰ μόνον *notum consultativum* και *deliberativum*.

Ἐνῶ οὐδὲν σχεδὸν λέγεται περὶ τῶν πρεσβυτέρων, διακόνων και μοναχῶν, ὡς πρὸς τὸ δικαίωμα συμμετοχῆς αὐτῶν εἰς τὰς Συνόδους και δὴ και εἰς τὴν προετοιμαζομένην Ἀγίαν και Μεγάλην Σύνοδον ἡμῶν, πολλὰ λέγονται και γράφονται περὶ τοῦ σχετικοῦ δικαιώματος τῶν λαϊκῶν, τινῶν μὲν, ἀπὸ τοῦ Κομιακῶφ και μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, ὑποστηριζόντων, ἄλλων δὲ ἀπορριπτόντων τὸ τοιοῦτον δικαίωμα, ἔστω και ἂν εὐρισκώμεθα εἰς τὸν «αἰῶνα τῶν λαϊκῶν». Οἱ λαϊκοὶ εἰς μὲν τὴν Ἀποστολικὴν Σύνοδον δὲν ἐψήφισαν ⁴⁶, εἰς δὲ τὰς μεταγενεστέρας Συνόδους τῆς Ἐκκλησίας ἦσαν, κατὰ τὴν κλασικὴν διάκρισιν, «Admit-

ἀρχὴν ποιμνῆς προεστηκότας...». Τέλος, ὁ ΚΠόλεως Βασίλειος, γράφων πρὸς τὸν Ἀθηνῶν Χρυσόστομον περὶ τῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἣτις ἐπρόκειτο νὰ συνέλθῃ ἐν Ἀγίῳ Ὅρει τῷ 1926, ἔχαρακτήρισε ταύτην ὡς «συνέλευσιν τῶν ἀπανταχοῦ τῆς Ἐκκλησίας Ἐπισκόπων»: Θ. ΣΤΡΑΓΚΑ, Ἐκκλησίας Ἑλλάδος Ἱστορία ἐκ πηγῶν ἀρευδῶν, τόμ. Β', Ἀθῆναι 1970, σ. 1403.

44. Ὁ Ἰουστινιανὸς κατὰ τὴν Ε' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον καθιέρωσε τὴν γενικὴν ἀρχὴν τῆς ἴσης ἐκπροσωπήσεως τῶν πέντε Πατριαρχείων εἰς τὰς συνόδους. Περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ἰσότητος βλ. και ὅσα κατὰ τὴν αὐτὴν Οἰκουμενικὴν Σύνοδον ἔγραφον οἱ Πατριάρχαι και ἐπίσκοποι τῆς Ἀνατολῆς πρὸς τὸν Πάπαν Βιγίλιον: «oportet unumquemque patriarcham tantos secum episcopos habere suae dioeceseos, quantos adsumit vestra beatitudo», ἐν MANSI 9, 195.

45. Ἐκ τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἔχομεν τὰ παραδείγματα δύο ἐπιφανῶν διακόνων, τοῦ μετέπειτα Ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας Ἀθανασίου (τοῦ Μεγάλου) και τοῦ Ἐρμογένους, μετὰ ταῦτα ἐπισκόπου Καισαρείας, ὅστις, ἐκτελῶν χρέη γραμματέως ἐν τῇ Συνόδῳ, συνέταξε τὸ σύμβολον τῆς πίστεως αὐτῆς.

46. J. D. ZIZIULAS, «The development of conciliar structures to the time of the first Ecumenical Council», ἐν *Councils and the Ecumenical Movement* (ἔκδ. WCC) Geneva 1968, σ. 36-37.

tendi) (χωρίς τοῦτο νὰ σημαίη ὅτι τοῖς ἀνεγνωρίζετο καὶ δικαίωμα ψήφου), ἀλλ' οὐχὶ «Vocandi ad concilium» 47. Ἰδίως ὅταν ἐπρόκειτο περὶ καθορισμοῦ δογμάτων, ἐνίοτε δὲ καὶ περὶ μεταρρυθμίσεων, αἱ Σύνοδοι ἐπωφελῶντο τῆς θεολογικῆς καὶ φιλοσοφικῆς καταρτίσεως μεμorfωμένων τινῶν κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, ἀλλὰ μόνον οἱ ἐπίσκοποι εἶχον τὸ δικαίωμα τοῦ ἐπισήμου καθορισμοῦ τῶν δογμάτων καὶ τῆς ἐκδόσεως τῶν κανόνων.

Ὁ Ε. ΜΕΛΙΑ, ἀναφερόμενος εἰς τὴν συμμετοχὴν τῶν λαϊκῶν εἰς τὴν Ἀγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον χαρακτηρίζει αὐτὴν ὡς «συμβολικὴν». Ἡ παρουσία αὐτῶν, λέγει, εἰς τὴν Σύνοδον, ὑπομιμνήσκει εἰς τὴν ἱεραρχίαν ὅπως μὴ ἀποκόπτη ἑαυτὴν ἀπὸ τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ· εἶναι ὑπόμνησις τῆς ἀπαραιτήτου «Consensus Ecclesiae», ἥτοι τῆς ἀποδοχῆς τῆς Συνόδου ἀπὸ μέρους τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ ὁλότῃ αὐτῆς. Οἱ λαϊκοὶ δὲν ἀποφασίζου ἐν τῇ Συνόδῳ διότι τὸ χάρισμα τῆς ἱεραρχικῆς αὐθεντίας ἀνήκει εἰς μόνους τοὺς Ἐπισκόπους, διὰ τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς, πρὸς ἔκφρασιν τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας 48.

Ἡ θέσις ἡμῶν αὐτῇ ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς συμμετοχῆς τῶν λαϊκῶν ἐν τῇ Ἀγίᾳ καὶ Μεγάλῃ Συνόδῳ στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἐπισκοπο-κεντρικῆς ἐκκλησιολογίας ἡμῶν, ἥτις ἀνάγει τὴν ἀρχὴν αὐτῆς εἰς τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς Ἐκκλησίας. Ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα τὸ παράδειγμα τοῦ ἱεροῦ Εἰρηναίου, ὅστις λέγει ὅτι οἱ Ἀπόστολοι παρέδωκαν τὴν Ἐκκλησίαν τοῖς Ἐπισκόποις 49.

47. Περὶ τοῦ ρόλου τῶν λαϊκῶν ἐν τοῖς συνόδοις βλ. Υ. Μ. J. CONGAR, *Jalons pour une théologie du laïcat*, Paris 1954, σ. 333.

48. Ἐνθ. ἀν., σ. 18. Βλ. ἐκεῖσε καὶ περὶ τῆς ἀνάγκης ἐνημερώσεως τῶν λαϊκῶν περὶ τοῦ μείζονος γεγονότος ἐν τῇ ζωῇ τῆς Ἐκκλησίας, οἷον εἶναι ἡ Ἀγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος, καὶ περὶ τῆς ἀνάγκης γνώσεως τῶν ἀπόψεων αὐτῶν, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως ἡ Σύνοδος ἀποβῇ πράγματι ἡ κοινὴ πάντων ὑπόθεσις, ἡ ἔκφρασις τῆς Ἐκκλησίας, ἡ κοινωνία πάντων μετὰ τοῦ Κυρίου ἐν τῇ ἐλλάμψει τοῦ Πνεύματος τῆς Ἀληθείας.

49. «Successiones episcoporum, quibus illi (sc. Apostoli)... Ecclesiam tradiderunt», *Κατὰ αἰρέσεων*. Βιβλ. IV, ἐν PG 7, 1077.